

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' ΤΑΞΗΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ 2003

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1

A.1.1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τα γράμματα της Στήλης **A** και δίπλα στο καθένα από αυτά τον αριθμό της πρότασης από τη Στήλη **B** που αντιστοιχεί σωστά.

Στήλη A	Στήλη B
α. Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ, 1923)	1. Ιδρύθηκε με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης.
β. Πατριαρχική Επιτροπή (1918)	2. Ανήγειρε ξύλινα παραπήγματα για την προσωρινή στέγαση των προσφύγων.
γ. Ταμείο Περιθάψεως Προσφύγων (1922)	3. Ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της ΚΤΕ.
δ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής (1923)	4. Ιδρύθηκε με βάση τη Συμφωνία της Άγκυρας.
	5. Είχε σκοπό να οργανώσει τον επαναπατρισμό των εκτοπισμένων.

Μονάδες 8

A.1.2. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- Εθνικές γαίες
- Φεντερασιόν
- Ομάδα των Ιαπώνων

Μονάδες 12

ΘΕΜΑ Α2

A.2.1. Ποιες ήταν οι συνέπειες των Βαλκανικών Πολέμων για την εθνική οικονομία;

Μονάδες 15

A.2.2. Ποιες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική καταστροφή στον τομέα της βιομηχανίας;

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Β1

Επισημαίνοντας χωρία των παρακάτω κειμένων και αξιοποιώντας τις ιστορικές γνώσεις σας, να εξηγήσετε τις συνθήκες ανάδειξης της «νέας γενιάς» μετά την παρακμή των ξενικών κομμάτων και τα αιτήματα που αυτή προέβαλε.

Μονάδες 25

Κείμενο Α'

Περί το τέλος της βασιλείας του Όθωνος θα εμφανισθούν αι νέαι πολιτικάί δυνάμεις, προερχόμεναι εκ της μετεπαναστατικής γενεάς, η οποία, εμποτισμένη με τας εξελισσομένας εις την Ευρώπην φιλελευθέρας ιδέας, θα αναλάβη το έργον της ολοκληρώσεως της Δημοκρατίας. Αι δυνάμεις αιταί θα επιτύχουν και την έξωσιν του Όθωνος (...).

Ο ελληνικός λαός, υπό την ηγεσίαν της μεταπελευθερωτικής γενεάς, διεξεδίκει αποφασιστικώς την πλήρη ανεξαρτησίαν του. Οι επί κεφαλής της Επαναστάσεως του 1862 ήσαν νέοι επηρεασμένοι βαθύτατα από τας φιλελευθέρας ιδέας. Εξ άλλου κατά την διαρρέυσαν

τριακονταετιάν, η πληθυσμική σύνθεσις της Ελλάδος είχαν υποστή τοιαύτην εξέλιξιν (...) ώστε υφίσταντο, πλέον, νέα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δεδομένα. Ακόμη και η αναλογία μεταξύ πληθυσμού της υπαίθρου και αστικών κέντρων είχαν ουσιωδώς μεταβληθῆ εἰς βάρος του πρώτου. Τέλος, εἶχεν αρχίσει να διαμορφούται ηγετική τάξις, τελείως διάφορος της προελθούσης εκ του αγώνος της ανεξαρτησίας.

Γρηγόριος Δαφνής, *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα, 1821-1961*, σσ. 54 και 59.

Κείμενο Β'

Μετά το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου (...), το αντιδυναστικό ρεύμα δυνάμωσε, για να κορυφωθεί κατά την τριετία 1859-1862. Με αφορμή διώξεις εναντίον φιλελεύθερων διανοουμένων, όπως ο Αλεξ. Σούτσος (Φεβρουάριος 1859), και με ενεργό συμμετοχή της «χρυσῆς» φοιτητικῆς νεολαίας της εποχῆς (...) η αντιπολίτευση κατά του Όθωνα γενικεύτηκε, παρασέρνοντας μια πλειάδα ετερογενών πολιτικών και στρατιωτικῶν στοιχείων που, για διαφορετικούς λόγους, επιζητούσαν την απομάκρυνση της δυναστείας.

Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία*, σ. 71.

ΘΕΜΑ Β2

Επισημαίνοντας χωρία του παρακάτω κειμένου και αξιοποιώντας τις ιστορικές γνώσεις σας, να εξηγήσετε τις απόψεις του Ε. Βενιζέλου σχετικά με την πολιτική του βασιλιά Κωνσταντίνου το 1915-1916.

Μονάδες 25

Κείμενο

Ομιλία του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον αθηναϊκό λαό, 14 Αυγούστου 1916:

Συνιστώ προς υμᾶς να συγκροτήσετε ολιγομελή αντιπροσωπείαν (...) η οποία, παρουσιαζομένη προς την Α. Μεγαλειότητα, να εἴπῃ προς Αυτόν ταῦτα περίπου:
Βασιλεῦ!

Ἐγίνες θύμα ἀνθρώπων, οἱ οἱοί (...) δὲν ἐδίστασαν νὰ καπηλευθούνη τὴν πρὸς τὸ Στέμμα εὐλάβειαν καὶ τὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν Σου ἀγάπην τοῦ Λαοῦ (...).

Ἐγίνες θύμα τῶν στρατιωτικῶν συμβούλων Σου, οἱ οἱοί με τὴν στενότητα τῆς στρατιωτικῆς τῶν ἀντιλήψεως καὶ με τὸν πόθον τῆς εγκαθιδρύσεως μιᾶς ἀπολυταρχίας, ἡ οἱοία θὰ καθίστα αὐτοῦς οὐσιαστικῶς κυρίους τῆς καταστάσεως, σ' ἐπέισαν ὅτι ἡ Γερμανία θὰ ἐξέλθῃ νικητρία ἐκ τοῦ Ἑυρωπαϊκοῦ πολέμου.

Ἐγίνες τέλος θύμα τῆς ἰδικῆς Σου φυσικῆς ἄλλως τε καὶ ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Συνειθισμένος νὰ θαυμάζῃς παν ὅ,τι Γερμανικόν, ἐκπεληγμένος ἐνώπιον τῆς ἀπαραμίλλου στρατιωτικῆς καὶ ἄλλης παντοδαπῆς Γερμανικῆς ὁργανώσεως, δὲν ἐπίστευες μόνον εἰς τὴν Γερμανικὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ ηυχῆθῃς αὐτήν, ἐλπίζων νὰ δυνηθῆς μετ' αὐτήν νὰ συγκεντρώσῃς εἰς χεῖρας Σου ὅλην τὴν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ θέσῃς οὐσιαστικῶς κατὰ μέρος τὸ ἐλεύθερον πολίτευμά μας.

Στ. Στεφάνου (ἐπιμ.), *Τα κείμενα τοῦ Ελευθερίου Βενιζέλου*, τόμος Β', σ. 227

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1

A.1.1

α - 3

β - 5

γ - 2

δ - 1

A.1.2

Εθνικές γαίες: ήταν οι ακίνητες, κτηματικές ιδιοκτησίες Οθωμανών στις περιοχές που πέρασαν υπό τον έλεγχο του ελληνικού κράτους. Η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα ή ιδιώτες ως ιδιοκτησία ή δικαίωμα νομής (εκμετάλλευσης). (βλ. σελ.25 σχολικού βιβλίου).

Φεντερασιόν: μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της Θεσσαλονίκης με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, που αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο διάδοσης της σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα. (βλ. σελ.48 σχολικού βιβλίου).

Ομάδα των Ιαπώνων: πολιτικό μόρφωμα υπό τον Δημήτριο Γούναρη, που ιδρύθηκε το 1906 και επίκεντρο της κριτικής του ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908. [Η εμφάνιση της συγκεκριμένης κοινοβουλευτικής ομάδας αποτελεί το μοναδικό νέο στοιχείο έως το 1909]. (βλ. σελ.88 σχολικού βιβλίου).

ΘΕΜΑ Α2

A.2.1

σελ. 51: Το κόστος των βαλκανικών πολέμων ... ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος.

Συμπληρωματικά (και όχι **υποχρεωτικά**) θα μπορούσαν να αναφερθούν τα εξής:

σελ. 33: Η αλλαγή των δεδομένων στο χώρο της βιομηχανίας και η βελτίωση των περιοριστικών συνθηκών ήρθε μετά το 1912 – 13, με την ενσωμάτωση μεγάλων εκτάσεων και πληθυσμών.

σελ. 42: Οι βαλκανικοί πόλεμοι ήταν ένας από τους παράγοντες που οδήγησε στη σταθεροποίηση της συμπεριφοράς των ομογενών κεφαλαιούχων στις αρχές του 20ού αιώνα (με αποτέλεσμα, μετά τη διακοπή των παραδοσιακών δραστηριοτήτων τους στην ανατολική Μεσόγειο, να προτιμήσουν τη μεταφορά των επιχειρηματικών, βιομηχανικών ή χρηματιστηριακών δραστηριοτήτων τους στο ελληνικό κράτος).

σελ. 45: Οι εξελίξεις στο αγροτικό ζήτημα προχώρησαν αργά μέχρι το τέλος των βαλκανικών πολέμων (1913), οπότε το ζήτημα έγινε πιο περίπλοκο, καθώς μέσα στα νέα όρια της χώρας υπήρχαν πλέον και μουσουλμάνοι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων.

σελ. 48: Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη του εργατικού κινήματος κράτησε μέχρι το τέλος των βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό – για τα μέτρα της περιοχής – βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα.

A.2.2.

σελ. 170: Η άφιξη των προσφύγων ... σελ. 171: προσφύγων ή γηγενών.

Στην απάντηση μπορεί να συμπεριληφθεί και η επόμενη παράγραφος που αναφέρεται στην ένταξη των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό σελίδα 171: Η άφιξη των προσφύγων ... βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων.

Ως **εισαγωγή** στη συγκεκριμένη απάντηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί η συναφής νοηματικά παράγραφος:

σελ. 169: Για ένα διάστημα η άφιξη των προσφύγων φαινόταν δυσβάστακτο φορτίο για την ελληνική οικονομία. Μεσοπρόθεσμα όμως αυτή ωφελήθηκε από την εγκατάσταση των προσφύγων.

Στο γενικότερο πνεύμα της ερώτησης μπορούν να αξιοποιηθούν τα εξής χωρία:

σελ. 54: Οι πρόσφυγες είχαν φέρει μαζί τους τις γνώσεις, τον πολιτισμό τους και μια ισχυρή διάθεση για εργασία. Πέρα από τις επιτυχείς ή ανεπιτυχείς προσπάθειες των αρχών για την αποκατάσταση των ξεριζωμένων, θεμέλιο της όλης προσπάθειας ήταν η διάθεση των ανθρώπων να εργαστούν σκληρά για να ξαναδημιουργήσουν αυτά που έχασαν μέσα στην καταστροφή.

σελ. 33: Ακόμα και μετά την ενσωμάτωση μεγάλων εκτάσεων και πληθυσμών (μετά το 1912-13), οι χρόνιες αδυναμίες της ελληνικής βιομηχανίας συνέχισαν να εμποδίζουν την ανάδειξη της σε κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας. Αδύναμη να αντέξει τον εξωτερικό ανταγωνισμό, η βιομηχανία παρέμεινε προσηλωμένη σε δευτερεύουσες δραστηριότητες, αναζητώντας τη σωτηρία της στην παρέμβαση του κράτους, με δασμολογικά ή άλλα ενισχυτικά μέτρα.

ΘΕΜΑ Β1

Η παρακμή των ξενικών κομμάτων συμπίπτει με την ανάδειξη μιας γενιάς ανθρώπων με διαφορετική νοοτροπία και καταβολές. Οι ηγετικές προσωπικότητες των ξενικών κομμάτων είχαν βιώσει την Επανάσταση και η νοοτροπία τους, τα ιδανικά τους, οι απόψεις τους είχαν διαμορφωθεί στην προεπαναστατική περίοδο.

Για την αμέσως επόμενη γενιά, η Επανάσταση ανήκε στην Ιστορία. Η γενιά αυτή βίωσε ραγδαίες αλλαγές λόγω των συχνών πολιτικών μεταβολών και της οικονομικής και τεχνικής ανάπτυξης, που ακολουθούσαν πρωτόγνωρους ρυθμούς.

Στο διάστημα των τριάντα περίπου χρόνων μετά την απελευθέρωση, «η πληθυσμική σύνθεση της Ελλάδας είχε υποστεί τοιαύτην εξέλιξιν» με αποτέλεσμα να υφίστανται πλέον νέα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δεδομένα. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική και κοινωνική μεταβολή, που πραγματοποιείται στους κόλπους του ελληνικού κράτους, είχαν ως άμεση συνέπεια την εκ θεμελίων αντίληψη για τη ζωή. Οι άνθρωποι σταμάτησαν να ζουν όπως οι πρόγονοί τους. Η αναλογία μεταξύ του πληθυσμού της υπαίθρου και των αστικών κέντρων είχε «ουσιωδώς μεταβληθεί εις βάρος του πρώτου». Ο αστικός πληθυσμός αυξάνεται και καθώς βρίσκεται πλέον πιο κοντά στα κέντρα λήψης αποφάσεων, είχε μεγαλύτερη δυνατότητα ενημέρωσης για τις εξελίξεις.

Εντυπωσιακή ήταν επίσης και η μείωση των αναλφαβήτων στον ανδρικό πληθυσμό. Η σχετικά γρήγορη διάδοση της παιδείας αύξησε τις κοινωνικές εντάσεις. Οι απαιτήσεις των ανθρώπων αυξήθηκαν. Ακόμα και οι ημιμαθείς άρχισαν να επικρίνουν τις δυσλειτουργίες του κράτους και την καθυστέρηση σε σχέση με τις χώρες της Δύσης, ενώ εντάθηκε η επιθυμία συμμετοχής στα πολιτικά πράγματα. Η νέα «μεταπελευθερωτική» γενιά δεν είχε τις εμπειρίες της προηγούμενης (τουρκοκρατία, επανάσταση, αντιβασιλεία, βοήθεια των Δυνάμεων σε κρίσιμες στιγμές) και αποστασιοποιήθηκε από τις αντιπαραθέσεις που κυριαρχούσαν στην προηγούμενη γενιά και από τα κόμματα που τις εξέφραζαν (τελείως διάφορος της προελευθέρωσης εκ του αγώνος της ανεξαρτησίας).

Οι «νέαι πολιτικάί δυνάμεις», που θα εμφανισθούν στο τέλος της βασιλείας του Όθωνα, έχουν δεχτεί τις πολιτικές επιρροές του φιλελευθερισμού, που εξαπλώνεται στην Ευρώπη και θα επιδώσουν κυρίως πολιτικές αλλαγές με πρώτο και βασικό στόχο την «ολοκλήρωση της Δημοκρατίας». Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι δεν αισθάνονται πολιτική δέσμευση σε σχέση με το παρελθόν, ειδικά έναντι των Μεγάλων Δυνάμεων, γι' αυτό και θα προωθήσουν την πλήρη πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας και την έξωση των θεσμών που υπονομεύουν την ομαλότητα της πολιτικής ζωής.

Η νέα γενιά ασκούσε έντονη κριτική στους παλαιότερους και φρονούσε ότι το συνταγματικό πολίτευμα δεν μπορούσε να αναπτυχθεί, καθώς το εμπόδιζαν η Αυλή και ο ίδιος ο βασιλιάς, τον οποίο θεωρούσε πολιτικά ατάλαντο. Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1850 έγινε φανερή μια συνολική δυσαρέσκεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού λόγω της οικονομικής δυσπραγίας και της δυσλειτουργίας του πολιτικού συστήματος και συγκροτήθηκαν αντιπολιτευτικού όμιλοι με εκσυγχρονιστικά κατά κύριο λόγο αιτήματα : ελεύθερες εκλογές, φορολογική μεταρρύθμιση με στόχο την ελάφρυνση των αγροτών, κρατικές επενδύσεις σε έργα υποδομής, ίδρυση αγροτικών τραπεζών, απλούστερη διοίκηση. Τα αιτήματα αυτά εξέφρασε σε μεγάλο βαθμό με την πολιτική του δράση ο Αλέξανδρος Κουμουνδούρος, εκπρόσωπος της νέας ηγετικής πολιτικής τάξης και του εκσυγχρονιστικού ρεύματος της εποχής.

Πιο συγκεκριμένα, μετά το τέλος του Κριμαϊκού πολέμου, το αντιδυναστικό ρεύμα δυνάμωσε, για να κορυφωθεί κατά την τριετία 1859-1862. Αφορμή για την οργάνωση ισχυρής αντιπολίτευσης στάθηκε η πολιτική των διώξεων που εκπορεύτηκε από τα ανάκτορα σε βάρος φιλελεύθερων διανοουμένων, όπως ο Αλεξ. Σούτσος (Φεβρ. του 1859). Το Φεβρουάριο του 1862, αυτή η διογκούμενη δυσαρέσκεια κατέληξε σε επανάσταση με κύριο αίτημα την απομάκρυνση του βασιλιά. Στην επανάσταση συμμετείχαν κατά κύριο λόγο αξιωματικοί, η «χρυσή» φοιτητική νεολαία της εποχής, οι άνεργοι απόφοιτοι πανεπιστημίου, που δεν ήθελαν να εργαστούν στους κλάδους της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής και αισθάνονταν κοινωνικά αδικημένοι. Συμμετείχαν ακόμη και πολλά άτομα ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία ζητούσαν ευκαιρίες για ενεργότερη συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα.

Αυτό το ετερογενές και ετερόκλητο σώμα «για διαφορετικούς λόγους» επιζητούσε την εκδίωξη του Όθωνα. Στις 12 Οκτωβρίου 1862 ο Όθων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα.

Σχετικά χωρία βιβλίου : σελ. 77 – 78 : Η «νέα γενιά».

ΘΕΜΑ Β2

Η ομιλία του Ελευθέριου Βενιζέλου προς τον αθηναϊκό λαό στις 14 Αυγούστου 1916 περιέχει τις απόψεις του σχετικά με την εξωτερική και εσωτερική πολιτική του βασιλιά Κωνσταντίνου στο χρονικό διάστημα 1915 - 1916.

Από το 1912, μετά τη σαρωτική νίκη του στις εκλογές, ο Βενιζέλος ήταν κυρίαρχος του πολιτικού παιχνιδιού, χωρίς ουσιαστική κοινοβουλευτική αντιπολίτευση. Στις προθέσεις του δεν υπήρχε η αλλαγή της πολιτειακής κατάστασης στην Ελλάδα γι' αυτό και επιδίωξε πολιτική συνδιαλλαγής και συνεργασίας με τη βασιλική εξουσία. Το 1913, τον βασιλιά Γεώργιο Α' διαδέχθηκε στον θρόνο ο Κωνσταντίνος, στον οποίο το 1914, ως κίνηση ευμένειας και καλής θέλησης ο Βενιζέλος παραχώρησε το αξίωμα του αρχιστρατήγου. Πάντως, μέχρι το 1915 οι δύο ισχυρές προσωπικότητες δεν ήλθαν σε ευθεία σύγκρουση.

Σημείο τριβής θα αποτελέσει στη συνέχεια η ενδοτικότητα των κομμάτων της αντιπολίτευσης έναντι του βασιλιά, στον οποίο αναγνώριζαν το δικαίωμα να επιβάλλει τη δική του άποψη στην εξωτερική πολιτική παραβλέποντας ότι κάτι τέτοιο ήταν αντισυνταγματικό (καθώς υπεύθυνη για την άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας και της εξωτερικής πολιτικής είναι βεβαίως η κυβέρνηση και ο πρωθυπουργός). Η πολιτική νοοτροπία της αντιπολίτευσης ενίσχυσε τους εχθρούς της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, προ πάντων έναν κύκλο αντιδημοκρατικών αξιωματικών.

Η ρήξη μεταξύ Βενιζέλου και Κωνσταντίνου θα επέλθει με αφορμή τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, καθώς εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις ως προς τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο. Οι Φιλελεύθεροι τάσσονταν υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο, επειδή ο Βενιζέλος προσδοκούσε ότι με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα θα είχε εδαφικά οφέλη. Αντίθετα, ο βασιλιάς και το Γενικό Επιτελείο είχαν διαφορετική εκτίμηση και θεωρούσαν ανεύθυνη τη θέση των Φιλελευθέρων, καθώς εκτιμούσαν ότι η έκβαση του πολέμου ήταν αβέβαιη και θα μπορούσαν να νικήσουν οι Κεντρικές Δυνάμεις.

Στο ιστορικό παράθεμα ο Βενιζέλος επισημαίνει πολιτικό δόλο στις εκτιμήσεις των στρατιωτικών συμβούλων του βασιλιά και τους κατηγορεί για στενότητα στρατιωτικής αντίληψης και για αντιδημοκρατική πολιτική νοοτροπία. Υποστηρίζει ότι οι συγκεκριμένοι σύμβουλοι, έχοντας ως εύσημο κάλυμμα την αφοσίωση στο θρόνο, επεδίωξαν την επιβολή απολυταρχικής διακυβέρνησης και τον πολιτικό έλεγχο στην Ελλάδα χρησιμοποιώντας ως πολιτική μαριονέτα τον Κωνσταντίνο, ο οποίος επέδειξε ασυγχώρητη ευπιστία, επιπολαιότητα, έλλειψη οξυδέρκειας και έγινε «θύμα» ανθρώπων που καπηλεύτηκαν σε βάρος του «την προς το Στέμμα ευλάβειαν και την προς το πρόσωπόν του αγάπη του Λαού».

Ο Κωνσταντίνος, δεδομένης της κυριαρχίας της Αγγλίας στην Ανατολική Μεσόγειο, και παρά τους δεσμούς του με τη Γερμανία, δεν μπορούσε να ζητήσει συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, γι' αυτό και έλαβε θέση υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας. Η εμμονή του βασιλιά στη θέση αυτή τον οδήγησε να δράσει με τρόπο που υπέσκαπτε τα θεμέλια του πολιτικού συστήματος. Ο Κωνσταντίνος ανέπτυξε μυστική διπλωματία εν αγνοία της κυβέρνησης, καταφεύγοντας ακόμη και σε παράνομα μέσα (π.χ. παράδοση απόρρητων διπλωματικών εγγράφων στους Γερμανούς.) Το 1915 προκάλεσε δύο φορές την παραίτηση της κυβέρνησης του Βενιζέλου.

Η πολιτική του Κωνσταντίνου είχε ως αποτέλεσμα την αποχή των Φιλελευθέρων από τις εκλογές που προκηρύχθηκαν μετά τη δεύτερη παραίτηση του Βενιζέλου, καθώς θεωρούσαν την ενέργεια του βασιλιά ως παραβίαση του συντάγματος. Ακολούθησαν εκδηλώσεις βίας και φανατισμού, που δημιούργησαν χάσμα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις καθώς κυριάρχησε το μίσος. Όποιος ήταν κατά του πολέμου, κινούσε αμέσως την υποψία στους Βενιζελικούς, ότι ήταν κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, κατά των εθνικών συμφερόντων. Στο ιστορικό παράθεμα ο Βενιζέλος επισημαίνει τον κίνδυνο κατάλυσης του πολιτεύματος της βασιλευόμενης δημοκρατίας και της εγκαθίδρυσης απολυταρχίας είτε από τη χορεία των Στρατιωτικών Επιτελών με την ανοχή του βασιλιά είτε από τον ίδιο τον Κωνσταντίνο, που ήλπιζε σε συγκέντρωση της πολιτικής εξουσίας στα χέρια του. Οι Αντιβενιζελικοί έβλεπαν στο πρόσωπο των Βενιζελικών βίαιους πράκτορες της Αντάντ που μάχονταν τον λαοφιλή βασιλιά, κατέστρεφαν την ενότητα του έθνους και έθεταν σε κίνδυνο το κράτος. Ο πρωθυπουργός στον λόγο του, βέβαια, προβάει και συνακόλουθα καταδικάζει ως αποκλειστικό αίτιο-αυτουργό αυτών των συμπτωμάτων τον ίδιο τον βασιλιά και την πολιτική του.

Τα δύο κόμματα (Βενιζελικοί / Αντιβασιλικοί – Αντιβενιζελικοί / Φιλοβασιλικοί) διέφεραν όλο και λιγότερο μεταξύ τους στην πολιτική πρακτική και την προπαγάνδα, παράλληλα όμως όλο και περισσότερο ενισχυόταν ο διπολισμός. Στα μέσα του 1916 το Κοινοβούλιο χάθηκε ουσιαστικά από το προσκήνιο και το κλίμα της εποχής επέτρεψε να συμμετάσχουν στη διαμάχη και στρατιωτικοί, οι οποίοι δημιούργησαν δύο οργανώσεις αντίθετες μεταξύ τους, ανάλογα με το αν τα συμφέροντα κάθε ομάδας εξυπηρετούνταν από τον πόλεμο ή την ουδετερότητα. Απόρροια της ανησυχητικής επέκτασης του εθνικού διχασμού στο εσωτερικό της Ελλάδας είναι η ομιλία του Βενιζέλου προς τον αθηναϊκό λαό άμεσα, ενώ έμμεσα απευθύνεται στον Κωνσταντίνο και αποτελεί εκ μέρους του αρχηγού των Φιλελευθέρων μια ακόμη, ίσως την τελευταία απόπειρα συνδιαλλαγής και άρσης των αιτιών της εθνικής κρίσης. Φαίνεται ότι η ομιλία του Βενιζέλου δεν είχε ιδιαίτερο αποτέλεσμα. Ο βασιλιάς κώφευσε στις επισημάνσεις του πρωθυπουργού και ο Βενιζέλος, στις 26 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους συγκρότησε δική του κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη.

Οι εκτιμήσεις, βέβαια, του Βενιζέλου στη συγκεκριμένη ομιλία για τη συγκεκριμένη πολιτική συμπεριφορά του Κωνσταντίνου έχουν την επίπλαστη εμφάνιση της εύσχημης διαφωνίας, στην οποία, όμως, λανθάνει οξεία κριτική και λεπτή ειρωνεία (χαρακτηριστική είναι η τριπλή επανάληψη της έκφρασης «έγινες θύμα», με την οποία αρχίζουν τρεις παράγραφοι).

Ο πρωθυπουργός μέμφεται τον βασιλιά για τις επιλογές του, τις απόψεις του και τις προθέσεις του. Καταλογίζει στον αντίπαλο πολιτική αδυναμία, έπαρση και αλαζονεία, αποτέλεσμα της ιδιοσυστασίας του Κωνσταντίνου και συμπεραίνει ότι η απόφαση του βασιλιά για την τήρηση της φαινομενικής «ουδετερότητας» στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, είναι εσφαλμένη, ανυπόστατη και στην ουσία αποτέλεσμα των προσωπικών δεσμών του βασιλιά με τη Γερμανία, αλλά και του αδικαιολόγητα υπερβολικού θαυμασμού του «*ενώπιον της απαραμίλλου στρατιωτικής και άλλης παντοδαπής Γερμανικής οργανώσεως*».

Ο πρωθυπουργός, με αλάθητο πολιτικό αισθητήριο, διαπιστώνει βέβαια ότι οι επιλογές του Κωνσταντίνου εξυπηρετούν παράλληλα και τις μύχιες πολιτικές βλέψεις του τελευταίου. Έχοντας συσπειρώσει γύρω του ο βασιλιάς ένα κύκλο αντιδημοκρατικών αξιωματικών και ενισχυμένος από πιθανή νίκη – επικράτηση των Κεντρικών Αυτοκρατοριών θα μπορούσε ευχερώς να συγκεντρώσει στα χέρια του «*όλην την κυβερνητικήν εξουσίαν*» και να εκποτίσει πολιτικά «*το ελεύθερον πολίτευμα*» της χώρας επιβάλλοντας απολυταρχική διακυβέρνηση.

Σχετικά χωρία βιβλίου : σελ. 95: Ήδη από το 1912 ... σελ. 97: στη Θεσσαλονίκη.

* Η αναφορά στην παράγραφο «Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν ... στη Θεσσαλονίκη (σελ. 96 – 97) που περιγράφει την επέκταση του εθνικού διχασμού θεωρείται απαραίτητη, αν και στην ερώτηση δεν γίνεται σαφής αναφορά στον εθνικό διχασμό ούτε υπάρχει σχετική νύξη στην πηγή για τα γεγονότα που ακολούθησαν μετά τη δεύτερη παραίτηση του Βενιζέλου και τις

εκλογές που προκηρύχθηκαν στη συνέχεια. Όσοι μαθητές τη συμπεριέλαβαν στην απάντησή τους θα έπρεπε να την παρουσιάσουν ως αντανάκλαση της εξωτερικής πολιτικής του Κωνσταντίνου στην εσωτερική πολιτική ζωή της χώρας. Επιπλέον, ο λόγος του Βενιζέλου εκφωνείται στις 14 Αυγούστου του 1916, δηλαδή ένα μήνα πριν τη συγκρότηση της κυβέρνησης της 'Εθνικής Άμυνας' στη Θεσσαλονίκη γεγονός που συνιστά χρονικό όριο για την ενσωμάτωση της συγκεκριμένης παραγράφου στην απάντηση.